

PRAKSIS

ΚΕΝΤΡΑ ΕΠΙΤΗΡΟΥΜΕΝΗΣ ΧΡΗΣΗΣ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ – ΤΟ ΠΙΛΟΤΙΚΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ «ΟΔΥΣΣΕΑΣ»

- Εισαγωγικό σημείωμα
- Κέντρο επιτηρούμενης χρήσης στην Ελλάδα
- Το νομικό πλαίσιο

Αθήνα, 6 Μαρτίου 2017
Τμήμα δικαιωμάτων PRAKSIS

Εισαγωγικό σημείωμα

Τα κέντρα επιτηρούμενης χρήσης κατά την τελευταία εικοσαετία έχουν γίνει αναπόσπαστο κομμάτι τόσο της θεραπείας από την εξάρτηση των ναρκωτικών όσο και των στρατηγικών για τη μείωση βλάβης, στη δυτική Ευρώπη, τη βόρεια Αμερική και την Αυστραλία. Αφορμή στάθηκε η έξαρση της HIV επιδημίας στη δεκαετία του 80 και οι θάνατοι που προκλήθηκαν και είχαν ως αιτία τη χρήση ενδοφλέβιων ναρκωτικών ουσιών.

Τα κέντρα επιτηρούμενης χρήσης είναι προστατευόμενοι χώροι που χρησιμοποιούνται για την ασφαλέστερη χρήση ουσιών που έχει προηγούμενα ο χρήστης προμηθευτεί. Η χρήση γίνεται σε ένα περιβάλλον όπου αποφεύγεται η κριτική και υπό την εποπτεία τόσο εκπαιδευμένου προσωπικού όσο και ομοτίμων (άλλων χρηστών ουσιών που βοηθούν στην καλύτερη λειτουργία της δομής). Βασικό κοινό στον οποίο μια τέτοια δομή απευθύνεται είναι οι χρήστες ουσιών σε ανοιχτούς χώρους (πιάτσες) και στοχεύει στο να τους προσελκύσει να κάνουν ελεγχόμενη και άρα ασφαλέστερη χρήση.

Στόχοι των κέντρων επιτηρούμενης χρήσης

- Να σώσουν ζωές.
- Να βελτιώσουν την πρόσβαση σε υπηρεσίες υγιεινής των πιο ευάλωτων ανθρώπων που κάνουν χρήση εξαρτησιογόνων – ενδοφλέβιων ουσιών.
- Να προστατεύσουν την αξιοπρέπεια των χρηστών ώστε να μην κάνουν χρήση σε δημόσια θέα.
- Να βελτιώσουν γενικά την κατάσταση της υγείας τους και την ευεξία τους.
- Να βελτιώσουν την ποιότητα ζωής και την ασφάλεια της κοινότητας των χρηστών.
- Να μειώσουν την επίδραση που έχουν οι ανοιχτές πιάτσες χρήσης στην κοινωνία (υποβάθμιση περιοχών, μικρο-έγκλημα, γενικότερη ανασφάλεια, λιγότερη ανάγκη αστυνόμευσης).

Τα κέντρα επιτηρούμενης χρήσης λειτουργούν αποτελεσματικά σε πολλές χώρες της Ευρώπης, όπως για παράδειγμα Ισπανία, Πορτογαλία, Γαλλία, Ελβετία, Γερμανία, Λουξεμβούργο, Ολλανδία, Νορβηγία, κλπ.

Κέντρο επιτηρούμενης χρήσης στην Ελλάδα

Ο εποπτευόμενος σταθμός χρήσης «Οδυσσέας» λειτούργησε στην Αθήνα σε πιλοτική φάση από τον Οκτώβριο του 2013 μέχρι την 1^η Αυγούστου του 2014. Στεγάστηκε στο κτίριο της Μ.Α.Β.Υ. του ΟΚΑΝΑ, στην οδό 3^{ης} Σεπτεμβρίου, δηλαδή τρία τετράγωνα από την Ομόνοια. Χρηματοδοτήθηκε από ΕΣΠΑ (ΥΠΟΕΡΓΟ 3 MIS 339476). Επιστημονικά υπεύθυνος της πιλοτικής λειτουργίας ήταν ο ψυχίατρος Αναστάσιος Παπακωνσταντίνου, εργαζόμενος του ΟΚΑΝΑ.

Παρόλο που δεν υπάρχουν στην ιστοσελίδα του Οργανισμού τα συνολικά στοιχεία αποτίμησης της πιλοτικής φάσης παρά μόνο στοιχεία για το 2013¹, μπορεί κανείς εύκολα να διακρίνει ότι ακόμα και στο τρίμηνο λειτουργίας (Οκτωβρίου – Δεκεμβρίου 2013) ο «ΟΔΥΣΣΕΑΣ» έσωσε τη ζωή σε 26 χρήστες μέσω ανάταξης περιστατικών υπερδοσολογίας και πρόληψης υπερδοσολογίας και προσέγγισε 670 άτομα. Στοιχεία που η PRAKSIS έχει στη διάθεσή της και αφορούν το πρώτο εξάμηνο του 2014 ανεβάζουν τον αριθμό των ανθρώπινων ζωών που σώθηκαν σε 62. Αν η Γενική Γραμματεία επιθυμεί μπορεί να ζητήσει συνολικά στοιχεία του προγράμματος από τον ΟΚΑΝΑ, τα οποία είναι διαθέσιμα παρά το γεγονός ότι δεν είναι αναρτημένα. Στην παραπάνω ηλεκτρονική διεύθυνση μπορεί κανείς να μελετήσει σειρά δημοσιευμάτων για την πιλοτική δράση του προγράμματος καθώς και την πολιτικο-κοινωνική του διάσταση.

Οι παρεχόμενες υπηρεσίες του πιλοτικού προγράμματος περιλάμβαναν:

- διανομή υλικού για ασφαλέστερη χρήση ουσιών,
- ενημέρωση των χρηστών για τη λειτουργία και δυνατότητα άμεσης πρόσβασης (χωρίς προαπαιτούμενα, εγγραφές κλπ),
- συγκέντρωση πληροφοριών για τις ουσίες που οι χρήστες του σταθμού χρησιμοποιούσαν (έρευνα),
- δυνατότητα ανάταξης περιστατικών υπερδοσολογίας αλλά και πρόληψη υπερδοσολογίας,
- παροχή ψυχολογικής υποστήριξης,
- παραπομπές σε κοινωνικούς λειτουργούς για λύση άλλων κοινωνικοπρονοιακών προβλημάτων,
- πρωτοβάθμιες περιποιήσεις τραυμάτων,
- ενημέρωση για τις θεραπευτικές επιλογές που υπάρχουν (προγράμματα υποκατάστασης, στεγνά προγράμματα, κλπ).

Ο «ΟΔΥΣΣΕΑΣ» έκλεισε αιφνίδια την 1^η Αυγούστου 2014, σε συνέχεια σχετικής εισαγγελικής παραγγελίας, κατά την οποία διατάχθηκε προκαταρκτική εξέταση για τη διερεύνηση τυχόν αξιόποινων πράξεων διακίνησης ναρκωτικών ουσιών.

¹ <http://okana.gr/meiwshtsblabhs/monadaamesisboitheias>

Το νομικό πλαίσιο

Ο λόγος αυτής της εισαγγελικής παρέμβασης αφορούσε, κατά τη γνώμη μας, την κακή ερμηνεία του νόμου Ν. 4139/2013, (Περί εξαρτησιογόνων ουσιών). Στην ουσία κατηγορήθηκε το προσωπικό του ΟΚΑΝΑ που εργαζόταν στον εποπτευόμενο σταθμό για διευκόλυνση διακίνησης παράνομων ουσιών. Στα δικά μας μάτια, ως κοινωνία των πολιτών, είναι πλέον σαφές ότι το γράμμα του Νόμου μπορεί να ερμηνευθεί με διαφορετικούς τρόπους όσο λιγότερο σαφής είναι ο ίδιος ο Νόμος και στην περίπτωση που υπάρχουν πολιτικές σκοπιμότητες να γίνουν μέχρι και εισαγγελικές παρεμβάσεις των οποίων τις συνέπειες τις βιώνουν οι ίδιοι οι χρήστες πρωτίστως. Έτσι χρησιμοποιήθηκε το άρθρο 53 από τον Εισαγγελέα όπου – σύμφωνα με τη δικογραφία – «δεν εξηγείται με σαφήνεια στους σκοπούς του ΟΚΑΝΑ η διάθεση χώρων για χρήση ουσιών».

Η διοίκηση του Οργανισμού κατάφερε εντός του 2014 (και διατηρώντας το πρόγραμμα κλειστό) μια περιγραφή του Σταθμού Εποπτευόμενης Χρήσης στο άρθρο 62, του Ν. 4316/2014, σύμφωνα με την οποία «Η πιλοτική εφαρμογή από τον Οργανισμό Κατά των Ναρκωτικών (Ο.ΚΑ.ΝΑ.) της συμβουλευτικής και της εκπαίδευσης στην ασφαλέστερη χρήση ναρκωτικών ουσιών και τη μείωση της βλάβης, της προμήθειας υλικού ασφαλούς χρήσης και της εποπτευόμενης ασφαλέστερης χρήσης για την αντιμετώπιση της υπερδοσολογίας με στόχο τη μείωση των θανάτων από το λόγο αυτό, που αφορά την οργάνωση και λειτουργία σταθμού στην Αθήνα για την προστασία της υγείας των ενεργών χρηστών, έγκαιρης παρέμβασης για την αντιμετώπιση της υπερδοσολογίας (overdose) και προετοιμασίας ένταξης σε προγράμματα θεραπείας, διενεργείται στο πλαίσιο της περίπτωσης α των άρθρων 51 και 53 του ν.4139/2013 (Α' 74) και θεωρείται νόμιμη από την έναρξη λειτουργίας του προγράμματος ΟΔΥΣΣΕΑΣ και μέχρι τη δημοσίευση του παρόντος»² (η δημοσίευση ήταν 24 Δεκεμβρίου 2014).

Με αυτή την παρέμβαση «έσωσε» κατά κάποιο τρόπο την υπόθεση δίωξης του ίδιου του προγράμματος αλλά δεν έλυσε το θέμα που φυσικά είναι η θωράκιση των κέντρων επιτηρούμενης χρήσης ώστε – εφόσον αποδεικνύουν και στην Ελλάδα και παγκοσμίως την αποτελεσματικότητά τους – να μπορούν να λειτουργήσουν.

Ο Ν. 4139/2013 είναι ένας καλύτερος νόμος, έχει όμως ανάγκη από βελτιώσεις για τις οποίες μπορούμε να επανέλθουμε κάποια στιγμή και σε συνεργασία με άλλες οργανώσεις της κοινωνίας των πολιτών με τις οποίες εργαζόμαστε από κοινού στο πλαίσιο μιας κοινής «Πλατφόρμας ΜΚΟ για τις ψυχοδραστικές ουσίες», δίκτυο μάλιστα στο οποίο συμμετέχουν και ενώσεις των ίδιων των χρηστών προγραμμάτων υποκατάστασης του ΟΚΑΝΑ³.

² http://www.ispatras.gr/wp-content/uploads/2014/12/N-4365-FEK-270_24-12-2014.pdf

³ <https://ppsg.org/>

Σε ό,τι όμως αφορά τη λειτουργία σταθμών επιτηρούμενης χρήσης, πλέον εμπλέκεται και ο Νόμος 4316/2014, ο οποίος ουσιαστικά με την αφαίρεση της τελευταίας του φράσης «...μέχρι τη δημοσίευση του παρόντος», δίνει τη δυνατότητα στον ΟΔΥΣΣΕΑ και μόνο να ξαναλειτουργήσει, αν και –εντέχνως- δεν δίνει σε κανέναν άλλον φορέα τη δυνατότητα να φτιάξει εποπτευόμενο σταθμό χρήσης, πλην του ΟΚΑΝΑ.

Αυτό το τελευταίο το θέτουμε απλώς υπόψη σας καθώς ίσως να υπάρχουν και άλλοι φορείς που ασχολούνται με ζητήματα μείωσης βλάβης, απεξάρτησης και θεραπείας, που να επιθυμούν να λειτουργήσουν στα αστικά κέντρα χώρους επιτηρούμενης χρήσης.

Σε κάθε περίπτωση είναι σημαντικό στη συγγραφή της εθνικής στρατηγικής της χώρας για τα ναρκωτικά αλλά και κατά την εφαρμογή της να μπορούν από νομικής πλευράς να ενσωματώνονται πρακτικές μείωσης της βλάβης απρόσκοπτα. Η διεθνής εμπειρία δείχνει ότι τα κέντρα επιτηρούμενης χρήσης μπορούν να λύσουν πολλά προβλήματα, αν χρηματοδοτούνται επαρκώς, αν στελεχώνονται σωστά (με τις απαραίτητες ειδικότητες επαγγελματιών υγείας αλλά και ομοτίμων, όπως πολύ εύστοχα συμβαίνει στο εξωτερικό) και αν εν κατακλείδι εξυπηρετούν χωρίς διακρίσεις τον πληθυσμό για τον οποίο σχεδιάζονται.

Στο πλαίσιο της διαφάνειας, είναι για την PRAKSIS σημαντικό όλα τα στοιχεία που αφορούν και το συγκεκριμένο θέμα αλλά και το σύνολο των δράσεων να είναι διαθέσιμα στους πολίτες ανά πάσα στιγμή, μέσω για παράδειγμα ετήσιων αναφορών δράσης και οικονομικών αναφορών που θα βρίσκονται αναρτημένες στις ιστοσελίδες των μεγάλων Οργανισμών που ασχολούνται με ζητήματα εξαρτήσεων αλλά και γενικότερα θέματα υγείας και ανθρωπίνων δικαιωμάτων.